

TM	Г. XXXVI	Бр. 3	Стр. 1193-1214	Ниш	јул - септембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 336.71 : 005.334

Pregledni rad

Primljeno: 25. 02. 2012.

Revidirana verzija: 20. 08. 2012.

Dragana Radenković Jocić

Jelena Stanković

Marija Anđelković Pešić

Univerzitet u Nišu

Ekonomski fakultet

Niš

HARMONIZACIJA REGULATIVE O UPRAVLJANJU RIZIKOM U BANKARSKOM SEKTORU SRBIJE*

Apstrakt

Stabilnost ekonomskog okruženja kao faktor rasta i razvoja direktno zavisi od pouzdanosti finansijskog sektora u zemlji. Upravo iz tog razloga, od izuzetnog je značaja dobro upravljanje rizikom u bankama i drugim finansijskim institucijama. S druge strane, turbulentno okruženje u kojima banke posluju podrazumeva permanentnu izloženost banke, te je konstantno unapređenje sistema kontrole neophodno. Istorijski posmatrano, to je proces koji se dugi niz godina razvijao, kako u okviru samih finansijskih institucija, tako i u okviru nacionalnih sistema za kontrolu rada banaka. Globalizacija finansijskog tržišta dovela je i do potrebe globalizacije sistema supervizije finansijskog sektora. Cilj ovog rada jeste da ukaže na značaj međunarodnih standarda u ovoj oblasti, ali i na trenutni nivo usklađenosti nacionalnog zakonodavstva Srbije sa ovim standardima.

Ključne reči: banke, supervizija, Bazel I, Bazel II, Bazel III

jelena.stankovic@eknfak.ni.ac.rs

* Rad je realizovan u okviru projekata br. 44007 i br. 179066 finansiranih od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

HARMONIZATION OF RISK MANAGEMENT REGULATIONS IN THE BANKING SECTOR IN SERBIA

Abstract

The stability of economic environment as a factor of growth and development directly depends on the reliability of the financial sector in the country. For this reason, good risk management in banks and other financial institutions is very important. On the other hand, the turbulent environment in which banks operate involves a continuous exposure of the bank; therefore, a continual improvement of the control system is necessary. Historically, this is a process that has been developing for many years, both within financial institutions themselves and within national systems for bank control. The globalization of financial markets gave rise to the globalization of the financial sector supervision system. The aim of this paper is to emphasize the importance of international standards in this area, but also to point out the current level of harmonization of the national legislation in Serbia with these standards.

Key Words: Banks, Supervision, Basel I, Basel II, Basel III

UVOD

Uvođenje pravne regulative i institucija čija je prevashodna svrha praćenje i analiza rizika u bankama i drugim finansijskim organizacijama datira još iz perioda nakon velike ekonomske krize 1929. godine. U želji da se poveća poverenje u bankarski sistem u SAD-u i zaštite deponenti, ustanovljena je institucija Federalna korporacija za osiguranje depozita (*Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC*). Međutim, najznačajniji doprinos institucionalnom upravljanu rizikom u bankama i drugim finansijskim institucijama pripada Bazelskom komitetu za superviziju banaka (*Basel Committee on Banking Supervision – BCBS*)¹. Bazelski komitet za superviziju banaka osnovan je krajem 1974. kao dogovor guvernera centralnih banaka zemalja članica G10², u trenutku kada je došlo do krupnijih poremećaja na finansijskom tržištu (www.bis.org).

¹ Sedište Komiteta je *Bank for International Settlements* u Bazelu, Švajcarska, te otuda i opšte prihvaćen naziv „Bazelski komitet“.

² Potpisnice ugovora bile su Belgija, Holandija, Kanada, Francuska, Italija, Japan, Luksemburg, Nemačka, SAD, Švajcarska, Španija, Švedska i Velika Britanija. Pored navedenih, današnje članice Komiteta su još i Argentina, Australija, Brazil, Hong Kong, Indija, Indonezija, Južnoafrička Republika, Kina, Koreja, Meksiko, Rusija, Saudijska Arabija, Singapur i Turska.

Komitet predstavlja organ koji omogućava urednu saradnju zemalja članica po pitanjima kontrole rada finansijskih institucija. U početnom periodu njegovo delovanje bilo je ograničeno uglavnom na razvijanje modaliteta međunarodne saradnje već postojećih, nacionalnih organa za superviziju banaka. Vremenom, kao ciljevi njegovog postojanja izdvojili su se unapređenje znanja supervizora i kvalitet kontrole banaka, globalno posmatrano.

Bitno je istaći da Komitet ne raspolaže nikakvim, formalno-pravnim ovlašćenjima, koja bi se smatrala višom instancom u odnosu na nacionalne organe supervizije. Njegova nadležnost nije zakonodavna, niti obavezujuća, već isključivo savetodavna. Nijedan zaključak Komiteta nema snagu zakona, već mu je svrha da postavi metodološki osnov koji olakšava nacionalnim regulatornim telima postupak donošenja obavezujućih akata u skladu sa potrebama i interesima nacionalnih finansijskih sektora. Svrha Komiteta je, dakle, da podstiče približavanje gledišta nacionalnih regulatornih tela zajedničkim pristupima i standardima, bez pokušaja preuzimanja funkcija tih tela, kao i bez potpune unifikacije u postupcima supervizije.

Njegova prva značajna uloga, u tom smislu, ogleda se u dokumentu iz 1975. godine, koji je opšte poznat pod nazivom „*Konkordat*“ (*Concordat on cross-border banking supervision*) (www.bis.org). Tekst prvobitnog dokumenta je dopunjen 1978. godine, prilagođen promenama na tržištu, uključujući i principe kontrole konsolidovanih bilansa internacionalnih bankarskih grupa. Revidirana verzija ovog teksta objavljena je 1983. godine u kojoj su prezentovani principi za podelu odgovornosti kontrole internacionalnih bankarskih grupa između nacionalnih supervizija i supervizija zemalja domaćina (za filijale, ali i za subsidijare i zajednička ulaganja).³ Ovi dokumenti bili su preteča najznačajnijih zaključaka donetih od strane Bazelskog komiteta, a koji se odnose na međunarodnu saglasnost o merenju i standardima kapitala finansijskih institucija.

REGULATIVA ZA UPRAVLJANJE RIZIKOM U BANKARSKOM SEKTORU

Sve do devedesetih godina prošlog veka Bazelski komitet se u najvećoj meri fokusirao na pitanja globalnog pristupa adekvatnosti kapitala. Činjenica je da su se sve do 1988. godine zahtevi za kapitalom određivali na nivou nacionalnih regulativa. Upravo iz tog razloga minimalni zahtevi za kapitalom su varirali od zemlje do zemlje. Isto je važno i za način ponderisanja pozicija aktive. Takva situacija je zapravo

³ Pod pojmom „nacionalnog supervizora“ misli se na supervizore zemlje u kojoj posluje matična – centralna bankarska institucija međunarodne bankarske grupe, dok se pojam „supervizije domaćina“ odnosi na supervizore jurisdikcija gde su registrovane i rade filijale, ali i članice grupe, kao samostalna pravna lica – subsidijari.

dovela banke koje posluju u zemljama sa manje rigoroznom regulativom u poziciju nelojalne konkurentске prednosti u odnosu na zemlje gde su ti zahtevi i standardi viši.

Početakom osamdesetih godina 20. veka fokus rada Komiteta bio je usmeren na pogoršanje koeficijenta kapitalne adekvantnosti velikih međunarodnih finansijskih institucija i to u vreme kada su međunarodni rizici, pre svega u prezaduženim zemljama, počeli značajno da rastu⁴. Istovremeno, kompleksnost bankarskih transakcija postaje sve veća. Bazelski komitet je u nameri da predupredi pad standarda u bankarskim sistemima, uz podršku guvernera centralnih banaka zemalja članica G10, usvojio niz preporuka o postupcima i merenjima adekvantnosti kapitala. Rezultat tog rada je stvaranje širokog konsenzusa o pristupu ponderisanom merenju rizika bilansnih i vanbilansnih stavki banaka. Reč je o kontinuiranom procesu koji evoluirao od 1988. godine sve do današnjeg dana, kroz set preporuka, opšte prihvaćenih pod nazivom Bazel I, Bazel II i Bazel III.

Bazel I

Odgovor na globalnu krizu zaduženosti tokom osamdesetih godina 20. veka bilo je usvajanje „Bazelskog sporazuma o kapitalu“, jula 1988. godine (ili „Sporazuma iz 1988.“), dokumenta opšte poznatog pod nazivom Bazel I standard (Basel Committee, 1988. (updated 1998). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*.) Drugi bitan razlog usvajanja ovog dokumenta bio je ujednačavanje uslova za poslovanje banaka na globalnom finansijskom tržištu. Potpisnici dokumenta bili su guverneri centralnih banaka zemalja članica G10 (www.bis.org). Prve dopune ovog dokumenta usvojene su novembra 1991. godine, a odnosile su se na obezbeđenje veće preciznosti u definisanju opštih odredbi ili opštih rezervi, za gubitke po kreditima, koji bi trebalo da budu uključeni u kapital sa svrhom izračunavanja adekvantnosti kapitala. Pored primarnog, dopunjenog dokumenta, 1998. godine usvojena je i proširena verzija Bazela I.

Poseban uspeh Bazel I standarda je to, da su pored zemalja potpisnica, ove principe progresivno od 1988. godine počele da primenjuju gotovo sve zemlje u kojima posluju internacionalne bankarske grupacije. Bez nužne zakonske odredbe, u izveštaju Bazelskog komiteta iz 1993. godine se navodi da su sve banke iz zemalja G10 sa međunarodnim bankarskim poslovanjem ispunile minimalne zahteve za kapitalom navedene u Sporazumu iz 1988. godine, bez obzira na zemlju u kojoj posluju. U pogledu uvođenja globalnih standarda na finansijskom tržištu može se reći da je Sporazum postigao planirane ciljeve i opravdao

⁴ U tom trenutku izuzetno velika izloženost međunarodnih banaka riziku zemlje bila je u vezi sa plasmanima u Meksiku, Brazilu i Argentini.

očekivanja zbog kojih je i donet.

Okosnica Bazel I standarda je uvođenje unificiranog okvira sa minimalnim standardom kapitala od 8% rizikom ponderisane aktive (*Risk Weighted Asset – RWA*)⁵ i istovremeno i formalno definisan ratio adekvatnosti kapitala (*Capital Adequacy Ratio – CAR*). Tako obračunat iznos kapitala predstavlja zakonom propisan minimalni iznos kapitala, odnosno regulatorni kapital.⁶ Bazel I utvrđuje i konkretne iznose pondera rizika za pojedine kategorije aktive (Tabela 1). Rizikom ponderisana aktiva se dobija kao proizvod pondera i odgovarajuće pozicije aktive.

Tabela 1. Ponderi rizika prema Bazel I standardu (Hull, 2007)

Table 1. Risk weights under Basel I standards (Hull, 2007)

Ponder rizika (%)	Kategorija aktive
0	Gotovina, zlatne poluge, potraživanja od vlada zemalja OECD-a (na primer, državne obveznice)
20	Potraživanja od banaka i javnog sektora zemalja OECD-a
50	Neosigurane stambene hipoteke
100	Sva ostala potraživanja (korporativne obveznice, dug manje razvijenih zemalja, potraživanja od banaka izvan okvira OECD-a, nekretnine, oprema, biljni zasad, itd.)

Koeficijent adekvatnosti kapitala se utvrđuje kao odnos kapitala (*C*) i rizikom ponderisane aktive (*RWA*) (Duffie and Singleton, 2003):

$$CAR = C / RWA \quad (1)$$

Slabost Bazel I standarda zasniva se na činjenici da je u njegovom fokusu kreditni rizik. U znatno manjoj meri tretiran je i tržišni rizik. Osim navedena dva, nisu predviđeni kapitalni zahtevi po osnovu izloženosti drugim vrstama rizika. Takođe, nedostatak Bazela I je i to što je na sve vrste kredita primenjivao isti standard, odnosno minimalni iznos koeficijenta adekvatnosti kapitala od 8%. U zemljama sa većom izloženosti riziku taj procenat mora biti veći. Odluka o propisivanju većeg iznosa regulatornog kapitala spada u domen nacionalnih organa supervizije. Upravo uvažavajući rizik zemlje, Narodna banka Srbije je

⁵ U stručnoj literaturi, ali i u međunarodnim regulatornim aktima, opšte u prihvaćene oznake koeficijenata i metoda iz oblasti upravljanja rizikom u finansijskim institucijama, akronimi naziva istih na engleskom jeziku. Upravo iz tog razloga, uz sve koeficijente i opisane metode navodi se i njihov engleski naziv.

⁶ Regulatorni kapital se zvanično zahteva od banaka počevši od 1998. godine. Pre toga, akcenat je isključivo na koeficijentu adekvatnosti kapitala.

Odlukom o adekvatnosti kapitala propisala minimalni iznos regulatornog kapitala na 12% (Odluka o adekvatnosti kapitala banke, 2007 i 2008).

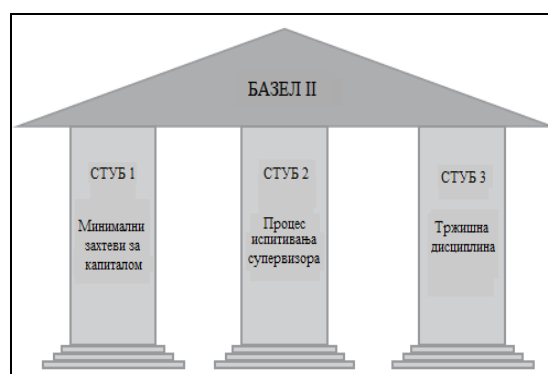
U cilju otklanjanja pomenutih nedostataka, Bazelski komitet je usvojio seriju neobavezujućih normi koje se odnose na upravljanje tržišnim rizikom. Poseban značaj u evoluciji Bazel I standarda predstavlja norma iz aprila 1993. godine u kojoj se ističe da je portfolio banke izložen, pored kreditnom, i drugim vrstama rizika, kao što su kamatni, devizni, robni i cenovni (Aven, 2008). Ova norma se smatra korakom ka Bazel II standardu, jer je takav pristup sadržan i u okviru Bazel II standarda pod nazivom „standardizovani pristup“. U narednom periodu, Bazelska komisija je proširila pojam tržišnog rizika, kao i metode njegovog merenja. Godine 1995. prvi put su uvedeni interno razvijeni modeli procene rizika (Banks, 2005). Interni pristup u merenju rizika karakteristika je Bazel II standarda.

Primena Bazel I standarda u Srbiji je bila prilično simbolična, bez obzira na činjenicu da su neki od standarda uvedeni u naše zakonodavstvo gotovo odmah po usvajanju, krajem osamdesetih godina prošlog veka (Jovanić, 2008). Reformom bankarskog sistema 1993. godine obuhvaćeni su gotovo svi principi Bazela I, kao što su: kapitalni cenzus, neto kapital i adekvatnost kapitala. Limitiranost primene Bazela I u Srbiji nije se ogledala u nedostatku nacionalne regulative, već u izostanku njene primene. Naime, nijedan od ovih principa, zvanično uključen u regulatorni sistem finansijskog sektora, nije primenjivan. Kao posledica toga, došlo je do urušavanja stabilnosti sektora bankarstva i postojanja piramidalnih banaka kakve su bile „Dafiment banka“ i „Jugoskandik“, ali i opšteg stanja nesolventnosti banaka zbog koga je i nastala nepopularna kategorija „stara devizna štednja“. Takav odnos prema regulativi izazvao je ogromnu štetu javnom interesu, kako materijalnu, tako i u pogledu gubitka ugleda finansijskih institucija. Posledice ovog perioda počele su se sanirati tek 2001. godine, reformom bankarskog sistema. Naime, tokom 2001. godine zatvoren je veći broj banaka, uključujući i najveće finansijske institucije u zemlji (Beobanka a.d. Beograd, Beogradska banka a.d. Beograd, Investbanka a.d. Beograd i Jugobanka a.d. Beograd) (Народна банка Југославије, 2001). Osnovano je nekoliko novih banaka, uglavnom direktnim investiranjem inostranog kapitala, i otpočela je svojinska rekonstrukcija bankarskog sektora putem konverzije obaveza po osnovu kredita Pariskog i Londonskog kluba poverilaca, kao i po osnovu konverzije stare devizne štednje u akcionarski kapital. Broj banaka je sa 86 na početku 2001. godine redukovao na 49 banaka, koliko je poslovalo na kraju 2001. godine (Народна банка Југославије, 2001).

Bazel II

Početak 1999. godine sačinjen je predlog novog sporazuma. Konačna verzija novog, revidiranog sporazuma prezentirana je javnosti juna 2004. godine pod naslovom „Međunarodna saglasnost o merenju kapitala i standardima kapitala“, ili šire prihvaćeno Bazel II standard (Basel Committee on Banking Supervision, 2006. *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*). Dokument je stupio na snagu decembra 2006. godine, a njegovu primenu zemlje članice EU otpočele su već od januara 2007. godine. SAD primenjuju Bazel II standarde počev od jula 2007. godine. U Srbiji je primena Bazel II standarda bila planirana za januar 2011. godine i s tim u vezi Sektor za kontrolu poslovanja banaka NBS je usvojio „Strategiju za uvođenje Bazel II standarda“ (Narodna banka Srbije, Sektor za kontrolu poslovanja banaka 2010). Sprovođenje ove odluke otpočeto je krajem 2011. godine.

Bazel II standard se zasniva na tri međusobno povezana skupa pravila za uređivanje poslovanja u finansijskom sektoru (Slika 1). To su takozvani stubovi Bazela II.

Slika 1. Tri stuba Bazela II (Besis, 2002)

Figure 1. The three pillars of Basel II (Besis, 2002)

Minimalni zahtevi za kapitalom su osnovni stub Bazela II, čije je poreklo sadržano još u Bazel I standardu. Značaj Stuba 2, koji se odnosi na proces nadzora od strane supervizora, jeste smanjenje pritiska na Stub 1, odnosno kvantitativni standard u pogledu kapitalne adekvatnosti. Intenca Stuba 2 je da novom ulogom supervizorskog nadzora, kao dodatnim instrumentom, ohrabri banke da razvijaju interne tehnike upravljanja rizicima, ali i da osigura ispunjenje tih kvantitativnih standarda, odnosno obezbedi da banke drže adekvatni nivo kapitala u odnosu na rizike kojima su izložene (Basel Committee on Banking Supervision, 2006). Primena preporuka iz oblasti supervizorskog nadzora

Bazela II podrazumeva determinisanje rizičnog profila banke. Pored kapitalnih rezervisanja po osnovu kreditnog i tržišnog rizika, Bazel II po prvi put definiše i kapitalne zahteve po osnovu operativnog rizika (Basel Committee on Banking Supervision, 2003. i Basel Committee on Banking Supervision, 2001). U tom smislu, od supervizora se očekuje da inicira i podrži banke da razvijaju interne modele za kalkulaciju kapitalnih zahteva saglasno svom profilu rizika, ali i kontroliše koliko su banke uspešne u tom postupku. Takođe, uloga supervizora jeste i kontrola banaka u smislu kontinuitanog rada na edukaciji i povećanja obrazovnog nivoa analitičara zaduženih za uspostavljanje i funkcionisanje internih metodologija za identifikaciju, monitoring i kalkulaciju kapitalnih zahteva.

Detaljna razrada principa supervizije predviđena Bazel II standardom, sadržana je u posebnom dokumentu, usvojenom 2006. godine pod naslovom „Osnovni principi efektivne supervizije banaka“ (Basel Committee on Banking Supervision, 2006). Ovaj dokument sadrži ukupno 25 principa koji su sažeto navedeni u okviru Bazel II standarda kao četiri osnovna principa supervizorskog nadzora koji sugerišu sledeće (Basel Committee on Banking Supervision, 2006):

(1) Supervizori moraju dobiti jasna uverenja da banke imaju metodologiju za procenu ukupne kapitalne adekvatnosti i to kroz:

- stalni nadzor borda direktora i višeg menadžmenta, odgovornog za procenu adekvatnosti kapitalne pozicije banke,
- jasno definisanje politike, procesa i procedura za uspešnu identifikaciju, procenu i merenje rizika i u skladu sa tim, kalkulisanje potrebnog kapitala,
- detaljne i obuhvatne procene rizika kojima je banka izložena, praćenje njihovog parcijalnog uticaja na poslovanje banke, ali i agregirane izloženosti, uz prezentiranje odgovarajućih izveštaja o ovim procedurama, i
- kreiranje efikasne interne kontrole na nivou banke;

(2) Supervizori treba da podstiču modeliranje i kontrolu rizika putem interno razvijenih metoda za kalkulaciju ekonomskog kapitala, kao i da ocenjuju spremnost banaka za taj postupak i odobravaju i nadziru upotrebu tih modela u bankama;

(3) Supervizori treba da zahtevaju od banaka da posluju iznad propisanih minimalnih kapitalnih zahteva, ali i nivo kapitala veći od regulatorno propisanog, saglasno rizičnom profilu banke;

(4) Delovanje supervizora mora biti preventivno, te se intervencija predviđa u ranoj fazi uočavanja propusta ili izostanka ispunjenosti nekog zahteva, kako bi se sprečilo da kapital banke padne ispod minimalnog nivoa, neophodnog da podrži njen profil rizičnosti.

Ovi principi zasnovani su na uverenju da postoji čvrsta veza između iznosa kapitala koji banka drži, u odnosu na izloženost rizicima sa

jedne strane, kao i kvaliteta upravljanja njime i procesa interne kontrole, sa druge strane. Postojanje univerzalnih principa supervizije banaka svoj najveći značaj iskazuje u domenu njihove primene kod kontrole poslovanja velikih, međunarodnih bankarskih grupa, koje posluju u različitim jurisdikcijama i na različitim organizacionim principima. Bankarskim grupama upravlja se na integrisani i centralizovani način. Rizik mora biti agregiran da bi se njime upravljalo efikasno, mehanizmom koji se bazira na organizacionoj strukturi čitave grupacije (Барјактаровић, 2010).

Cilj Stuba 3 je da podstiče tržišnu disciplinu, uspostavljajući niz zahteva za izveštavanjem koji pružaju pristup informacijama od značaja za poslovanje finansijske institucije, kakve su kapital, izloženost rizicima, proces upravljanja rizicima i adekvatnost kapitala, svim učesnicima na finansijskom tržištu. U principu, izveštaji predviđeni Bazel II standardom treba da budu konzistentni sa načinom na koji bord direktora i viši menadžment upravlja rizicima u banci. Priroda egzaktnih mera rizika koje treba transparentno, kroz kontinuirani proces izveštavanja prezentirati svim učesnicima na tržištu zavisi od nacionalnog zakonodavstva i propisane regulative (Akkizidis, Bouchereau, 2005).

Zahtev za obelodanjivanjem informacija o poslovanju i rizicima, prema Bazelu II, u saglasnosti je sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, tako da je banci i njenom menadžmentu dozvoljeno da sve tražene informacije može prezentovati javnosti i kroz već postojeće kvartalne, odnosno godišnje izveštaje o poslovanju. Bazel II predviđa da se dostupnost informacija ove vrste mora obezbediti na polugodišnjem nivou, dok se kod multinacionalnih bankarskih grupa informacije prezentuju na konsolidovanom nivou za čitavu grupu.

Jedan od načina podsticanja banaka da obelodanjuju informacije o svom poslovanju jeste i preporuka da bi svaka banka trebalo da ima sopstvenu politiku, odobrenu od strane borda direktora, o tome koje informacije interne kontrole moraju biti dostupne javnosti. Pristup Srbije standardima Bazela II se može smatrati korektnim, ali ne dovoljno ekspeditivnim. Naime, poučena lošim iskustvom nepoštovanja zakonske regulative tokom devedesetih godina 20. veka Srbija sprovodi efikasnu reformu bankarskog sistema.

Osnovna tehnička rešenja oporavljenog finansijskog sektora Srbije predstavljena su Zakonom o bankama i drugim finansijskim institucijama (Закон о банкама и другим финансијским институцијама 1993, 1995, 1999, 2002, 2002 i 2003 i 2004), kao i Zakonom o Narodnoj banci (2005), krajem 2005. godine. Ovi zakoni u načelu podržavaju principe Bazel II standarda (supervizija zasnovana na riziku), ali ne menjaju ustaljene metodologije dosadašnjeg načina supervizije. Najznačajnije inovacije su prepoznavanje novih vrsta rizika i uvođenje novih pojmova, kao što su operativni rizik i različite vrste tržišnog rizika. Zakonom o

bankama utvrđena je i obaveza formiranja posebnih organizacionih delova banke koji bi se bavili upravljanjem rizikom.

Zvanična primena Bazela II bi značila potpuno usklađivanje sa preporukama ovog dokumenta. Troškovi prilagođavanja mogu biti značajni, ali je potencijalna korist od uvođenja sistema za precizno određivanje kreditnog, tržišnog i operativnog rizika neosporna (Филиповска, 2011). Razlog za optimizam po ovom pitanju postoji, jer i bez zakonske obaveze u Srbiji postoje banke koje imaju interno razvijene mehanizme za upravljanje rizikom, upravo prema Bazel II standardu (reč je o bankama članicama međunarodnih bankarskih grupa). Drugo, Bazel II se mora uvesti u našu pravnu regulativu, u procesu pridruživanja EU.

PERSPEKTIVE RAZVOJA REGULATIVE ZA UPRAVLJANJE RIZIKOM U BANKARSKOM SEKTORU

Aktuelna ekonomska kriza, koja je potekla upravo iz finansijskog sektora u SAD-u, navela je Bazelski komitet i stručnu javnost na razmišljanje o načinu upravljanja rizikom u bankama u uslovima ekonomske krize. Upravo iz tih razloga, trenutno aktuelan dokument Komiteta je Bazel III, koji se intenzivno fokusira na kapital i likvidnost (Wellink, 2011).

Ovi standardi (sadržani u okviru seta preporuka prihvaćenih pod nazivom Bazel) ne bi trebalo da zasene jednako važne napore Odbora za jačanje upravljanja rizikom, kao i nadzornih praksi. Akti koji su primenjivani do pojave Bazela III imali su različita opredeljenja, ali sličan cilj. Dobar primer za ovo su Principi Komiteta za unapređenje korporativnog upravljanja. Principi koji su objavljeni 2010. godine ukazuju na glavne propuste vlasti koje su posmatrane tokom krize. Među njima su, na primer, nedovoljan nadzor odbora, neadekvatno upravljanje rizikom i nepotrebno složene ili neprozirne organizacione strukture i aktivnosti.

Drugi napor globalnog značaja Komitet čini 2009. godine usvajanjem Osnovnih principa za efikasan sistem za osiguranje depozita. Komitet je do Principa došao zajedničkim radom sa Međunarodnim udruženjem osiguravača depozita. Ovi osnovni principi za efikasne sisteme osiguranja depozita trebalo bi da pomognu u zaštiti deponenata i klijenata u svim jurisdikcijama. (Basel Committee on Banking Supervision, 2009a, 2009b, 2010a, 2010b)

Bazel III

Nadzorno telo Bazelskog komiteta, sačinjeno od guvernera centralnih banaka i direktora organa supervizije (*Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision – GHOS*) složilo se o okvirnim

odredbama dokumenta Bazel III septembra 2009. godine i iznelo predlog Komitetu već u decembru iste godine. Ovaj konsultativni dokument predstavlja odgovor Bazelskog komiteta na finansijsku krizu i deo je globalne inicijative za njeno prevazilaženje. Potpisnici dokumenta su predstavnici G20. O konačnom izgledu reformskog paketa sadržanom u Bazelu III, ali i rokovima za njegovu implementaciju u finansijskom sektoru, Komitet je postigao dogovor na svojoj sednici septembra 2010. godine. Dana 13. decembra 2010. Bazelski komitet za superviziju banaka je objavio finalni okvir za jačanje pravila međunarodnog kapitala i njegovu likvidnost u bankarskom sektoru sa ciljem da poboljša sposobnost bankarskog sektora da „apsorbuje“ šokove koji proizilaze iz finansijskih i ekonomskih stresova, kao što je „šok likvidnosti“ koji se desio u ranim fazama finansijske krize 2007. godine. U to vreme, iako su mnoge banke imale neophodan kapital, ipak su iskusile probleme jer nisu imale adekvatan likvidni kapital.

Bazel III je sveobuhvatan skup reformskih mera, razvijen od strane Bazelskog komiteta za superviziju banaka radi jačanja regulacije, nadzora i upravljanja rizicima u bankarskom sektoru. Ove mere imaju za cilj da (Wellink, 2011):

- poboljšaju sposobnost bankarskog sektora da odgovori na šokove koji proizilaze iz finansijskog i ekonomskog stresa, bez obzira na njegov uzrok,
- unaprede upravljanje rizicima i menadžment banke, opšte posmatrano,
- povećaju transparentnost poslovanja banaka.
- Ciljani rezultat reformi je:
 - na mikro nivou, da se podigne otpornost finansijskih institucija u periodima stresa;
 - na makro planu, da se identifikuju i prate rizici koji, preko bankarskog sektora, mogu izazvati poremećaje čitavog privrednog sistema.

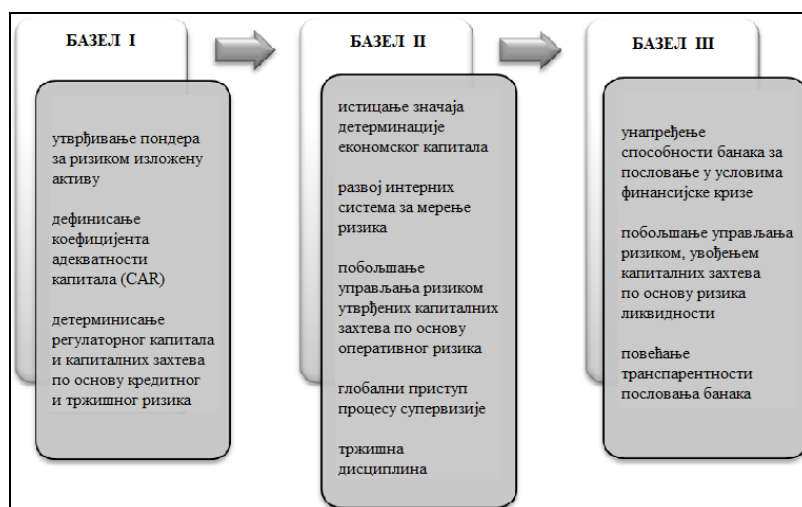
Ova dva rezultata su komplementarna, jer veća otpornost na nivou banke smanjuje rizik od širokog sistema šokova koji bi mogao ugroziti finansijski sektor i privredu jedne zemlje. Komitet je stava da novi standardi treba da budu predstavljeni na način koji ne ometa oporavak privrede. Ova odluka je oličena u dugom vremenskom periodu predviđenom za implementaciju za sprovođenje standarda. Bazel III standardi će otpočeti svoju implementaciju u finansijskom sektoru početkom 2013. godine i sprovodiće se u fazama sve do 2019. godine (Wellink, 2011).

Pravila moraju da se realizuju pravovremeno, na globalnom nivou i na dosledan način. Sve zemalje članice Bazelskog komiteta, već sada su u obavezi da otpočnu proces prevođenja Bazel III standarda u nacionalne propise i zakone, kako bi ispunile rok za početak primene (januar 2013.

godine). Banke, sa svoje strane, moraju takođe početi da planiraju i pripremaju svoje sisteme za usklađivanje sa ovim standardima. U tom smislu i države i finansijski sektor, imaju zajedničku odgovornost, jer su to akteri koji imaju isti interes – stabilan finansijski sistem.

Bazel III je odgovor na probleme nastale kao posledica finansijske krize, ali nova pravila i standardi nisu dovoljni, sami po sebi. Sledeći ključni zadatak odnosi se na bolju i rigorozniju kontrolu finansijskog sistema na globalnom nivou. Komitet je predložio jače mehanizme koji bi garantovali da se propisi i standardi, razvijeni od strane Komiteta i usvojeni od strane G20, implementiraju u celosti. U tu svrhu formiran je Odbor za implementaciju standarda, koji će obaviti praćenje primene Bazela III. Fokus njihovog delovanja biće tumačenja standarda i potencijalne oblasti za regulatornom arbitražom.

Najznačajnija novina Bazela III jeste uvođenje kapitalnih rezervisanja po osnovu rizika likvidnosti. Dakle, pored kreditnog, tržišnog i operativnog rizika, zahtevi za kapitalom se proširuju i na rizik likvidnosti. Kao što je adekvatnost kapitala obeležila Bazel I, interni modeli kvantifikovanja rizika Bazel II, tako je racio likvidne pokrivenosti (*Liquidity Coverage Ratio – LCR*), karakteristika Bazela III (Slika 2).

Slika 2. Pregled razvoja značajnih aspekata Basel standarda

Figure 2. Overview of the development of important aspects of Basel standards

Uz poštovanje okvira likvidnosti, Komitet je odlučio da zauzme odlučan, ali i oprezan stav po pitanju implementacije standarda likvidnosti. Iz tog razloga, minimalni racio pokrivenosti kratkoročne

likvidnosti biće postavljen kao standard od 2015. godine, dok će se minimalni racio pokrivenosti dugoročne likvidnosti definisati počev od 2018. godine. Ova pravila podrazumevaju i „period opservacije”, koji će supervizorima omogućiti viši nivo zahteva za izveštavanjem u toku tog perioda. Namera je da se proceni uticaj novih standarda na banke individualno, kao i na bankarski sektor i šire tržište.

U poslovnoj praksi prisutno je mišljenje da je Bazel III namenjen samo razvijenim ekonomijama u kojima posluju velike, složene banke. Sa druge strane je stav da je Bazel III rešenje problema, a ne njegov uzrok. Posmatrano sa aspekta svih negativnosti koje je donela kriza, pažljivom analizom otkriva se niz postojećih osnovnih nedostataka. Nedostaci bitno utiču na celokupan bankarski sistemi. Tokom rada na Bazelu III, Komitet je imao zadatak da se pozabavi ovim nedostacima, koji se reflektuju na sve banke, bez obzira na njihovu veličinu, složenost, i geografsku lokaciju. Neki od neuspeha koji su karakterisali ovu krizu i koje Bazel III obuhvata mogu se definisati na sledeći način:

- loše upravljanje rizikom likvidnosti i nedovoljna likvidnost, uprkos globalnoj prezasićenosti likvidnošću,
- prevelik uticaj različitih faktora koji se ispoljava u bankarskom sistemu, u kombinaciji sa slabim kreditnim rizikom,
- neadekvatan nivo i kvalitet kapitala banaka;
- ozbiljni nedostaci u korporativnom upravljanju, upravljanju rizikom i transparentnosti tržišta.

Specifičnosti kapitalnih zahteva Bazel III standarda

Kriza je produbljena neurednim procesom kontinuiranog usklađivanja i povezanošću među institucijama. Takođe, procikličnost i sistemski rizik, kao dve dinamičke kategorije, ilustruju potrebu da se u obzir uzmu i sve specifične slabosti banke, kao i rizici koji se stvaraju u bankarskom i finansijskom sistemu. Međutim, jedno od osnovnih verovanja u pogledu inicijatora krize u bankarskom sistemu jeste da je supervizija banaka bila ekskluzivno fokusirana na sigurnost i stabilnost pojedinih banaka. Sve navedeno dovodi do zaključka da su se efekti krize sporije ili brže prenosili i na regione za koje se, u prvom trenutku, nije pretpostavljalo da će ih kriza dotaći. Ova činjenica ukazuje da u globalnom finansijskom svetu svaka kriza može da se prenese lako i brzo putem veoma različitih i često neočekivanih kanala. Neke mere uvedene Bazelom III odgovaraju novom konceptu. Na primer, uvedeni su određeni regulatorni baferi. Međutim, ne može se reći da Bazel III predstavlja rezultat potrebe izmene Bazela II zbog negativnih rezultata do kojih je ovaj akt doveo.

Naime, ovo je još jedna zabluda – da Bazel III nekako zamenjuje Bazel II ili Bazel I. Jedina sigurna činjenica jeste da Bazel III dopunjuje

Bazel II i Bazel I. To pojednostavljuje i jača zahteve za kapitalom – oblast koja je definisana Bazalom II i ostala nepromenjena.

U okviru novog okvira predstavljeni su elementi koji mogu biti od značaja za celokupni bankarski sektor. Banke i bankarski sistemi često se suočavaju sa različitim tipovima internih i eksternih šokova, bez obzira na stanje njihovog razvoja ili složenosti (Jovanić, 2008). Na primer, Bazel III treba da utiče na značajno podizanje kvaliteta i kvantiteta kapitala, sa većim fokusom na zajednički kapital. Kapital treba da bude najvišeg kvaliteta, kako bi bolje apsorbovao gubitke od šokova koji mogu nastati.

Treću dimenziju Bazela III predstavlja takozvano korišćenje svojevrsnog sigurnosnog kapitala (eng. *bafer capital*). Ova kategorija kapitala obezbeđuje jak podsticaj za banke da izgrade kapital u vremenima dobrog poslovanja. Sa druge strane, kontraciklični bafer kapital treba da pomogne zaštititi banaka u slučaju opasnosti od brzog rasta zaduženja, kao faktora posebno relevantnog za ekonomije u razvoju.

Takođe, odjek principa upravljanja rizikom likvidnosti, kao i standarda globalne likvidnosti pomoći će obezbeđenju efikasnijeg upravljanja ovim rizikom u banci, kao i održavanju bafera adekvatne likvidnosti. Korisnost nove regulative u bankarskom sektoru je nesumnjiva, posebno imajući u vidu smanjenje sistemskih rizika. Ipak, mogu se uočiti dva izvora potencijalnih rizika. Prvi se identifikuje kao visoka izloženost bankarskog i sektora osiguranja hipotekarnom riziku, a drugi kao izloženost globalnom riziku malih, ali otvorenih ekonomija.

Od početka krize banke su već preduzele značajne napore da podignu nivo kapitala. Ipak, preliminarni rezultati sveobuhvatne studije kvantitativnog uticaja, koja je realizovana na inicijativu Komiteta, pokazuju da će od kraja 2009. godine velike banke morati da obezbede značajan iznos dodatnog kapitala kako bi ispunile ove nove zahteve. Manje banke, koje su posebno važne za kreditiranje sektora MSP, u najvećem delu već ispunjavaju ove visoke standarde. Guverneri i šefovi država u čijoj je nadležnosti nadzor takođe su postigli dogovor o prelaznim odredbama za implementaciju novih standarda. To će pomoći da se osigura da bankarski sektor ispunjava više standarde kapitala putem zadržavanja razumnih zarada i podizanja nivoa kapitala. Prelazni aranžmani su sažeti u Aneksu 1 i Aneksu 2 Bazel III standarda. Pošto će nacionalna implementacija od strane zemalja članica će početi od 1. januara 2013. godine, države članice moraju involvirati pravila u nacionalne zakone i propise pre ovog datuma.

Od 1. januara 2013. godine banke će se susresti sa sledećim minimalnim racio kapitalom:

- 3,5% CET1 (*Common Equity Tier 1*) za rizične aktive,
- 4,5% Tier 1 kapitala rizične aktive, i
- 8,0% ukupan kapital rizične aktive.

Finalni Bazel III kapital okvir definiše navedene tri komponente u

cilju određenja baze regulatornog kapitala. Ovi elementi su bili navedeni i u predlogu Bazela III:

- CET1,
- dodatni Nivo 1 kapitala (koja, zajedno sa CET1 čine „Nivo1 kapitala“), i
- Nivo 2 kapitala (koji, zajedno sa Nivoom 1 kapitala, obuhvata „Ukupan kapital“).

Isti akt, poput prethodnog predloga Bazela III definiše CET1 pozivajući se na 14 kriterijuma. Za većinu banaka, samo bezbednost koja će se u budućem periodu kvalifikovati kao CET1 jeste realizacija prava glasa nosiocima običnih akcija. Zahtevi za kvalifikaciju CET1 na osnovu Bazela III konačnog okvira u odnosu na Bazel III predlog razlikuju se samo u sledećem: (Basel III Capital Proposals, 2010; Basel III final framework, 2010)

- prvo, Bazel III konačni okvir izričito zabranjuje uključivanje već kvalifikovanih instrumenta ukoliko banka „direktno ili indirektno . . . finansira njihovu kupovinu“. Ova promena biće prihvaćena jedino u slučaju sličnih zahteva u pogledu kriterijuma za dodatne novoe 1 i 2 kapitala,
- drugo, Bazel III konačni okvir dozvoljava uključivanje manjinskih interesa u CET1, dok na osnovu Bazela III predloga nije bilo moguće uključivanje manjinskih interesa u CET1.

Dodatni Nivo 1 kapitala u konačnom Bazel III okviru, jednako kao i u predlogu ovog akta, određen je pozivanjem na 14 kriterijuma (a koji se razlikuju od kriterijuma za definisanje CET1). Za američke banke, na primer, karakteristično je da jedino široko izdate hartije od vrednosti za koje je verovatno da bi se kvalifikovale kao dodatni Nivo 1 kapitala, nisu kumulativne trajne preferencijalne akcije.

Kao pravni akt od izuzetnog značaja za funkcionisanje bankarskog sektora na unutrašnjem tržištu EU, Finalni Bazel III okvir pruža osnove za određenje nivoa 2 kapitala, pozivajući se na devet kriterijuma. Američke banke, opet, mogu dati primer za nastanak svih kriterijuma. Naime, američke banke imaju praksu u kojoj hartije od vrednosti koje se uglavnom i obično kvalifikuju kao Nivo 2 kapitala, predstavljaju subordinirani dug. Istovremeno se ističe da su u pitanju kumulativne preferencijalne akcije sa povlašćenim rokom (Results of the comprehensive quantitative impact study, Basel Committee, 2010).

Sa druge strane, Predlog Bazela III ne pruža nikakva određenja o tome da li se bilo koji deo dodatka za kreditne gubitke i zakup (*Allowance for Loan and Lease Losses – ALLL*) može računati kao Nivo 2 kapitala. Finalni okvir Bazela III potvrđuje da ALLL mogu biti uključene u Nivo 2 kapitala do 1,25% rizične aktive. Kriterijum može biti primenjen samo u radu banaka, i to kada se koristi standardizovani pristup za kreditni rizik definisan Bazelom I (kao što je trenutno slučaj).

Reforme Bazelskog komiteta uvele su dva međunarodna minimalna standarda za nadzor rizika likvidnosti, sa ciljem da se obezbedi da banke imaju bafer odgovarajuće likvidnosti kako bi absorbovale šokove likvidnosti:

- Racio likvidne pokrivenosti (LCR): ovo je test za promovisanje kratkoročne otpornosti rizika likvidnosti banke, tako što će obezbediti posedovanje dovoljno kvalitetnih likvidnih sredstava da prežive značajan stres u periodu od 30 dana, i
- Racio neto stabilnog finansiranja (*Net Stable Financing Ratio - NSFR*): ovo je test koji promoviše otpornost u dužem vremenskom periodu putem stvaranja dodatnih podsticaja za banke, sa ciljem da finansiraju svoje aktivnosti sa više stabilnih sredstava, na stalnoj osnovi.

Banke će morati do 2015. godine da ostvare sve uslove za primenu standarda LCR, a od 2018. godine da otpočnu sa primenom standarda NSFR. Likvidna sredstava visokog kvaliteta, koja se na osnovu odredbi Bazela III mogu uračunati u LCR dele se u dve kategorije:

- **Prvi nivo sredstava:** Ova sredstva su ograničena na gotovinu, rezerve centralne banke koje se mogu povući u vreme krize, kao na i određene kategorije vladinog duga; ovaj nivo može uključivati i neograničeni deo likvidnih sredstava za potrebe i svrhu LCR,
- **Drugi nivo sredstava (imovine):** Ova sredstva uključuju određene kategorije vladinog duga i visoko kotirane korporativne obveznice (izdate od strane nebankarskih emitenata), kao i pokrivene (garantovane) obveznice koje su se dokazale kao pouzdan izvor likvidnosti na tržištu; Ovaj nivo sredstava ne može obuhvatiti više od 40% ukupnih likvidnih sredstava za potrebe LCR, i imaće skraćenje primenjeno na njihovu trenutnu tržišnu vrednost (najmanje 15% skraćjenja mora da se primeni na Nivo 2 sredstava).

Aneks 1 (izvor: *Bank For International Settlements, Basel*)

Kalibrisanje (određenje) okvira kapitala Zahtevani kapital i baferi (u %)			
	Zajednički kapital (posle odbitka)	Nivo 1 kapitala	Ukupan kapital
minimum	4.5	6.0	8.0
Bafer održanja	2.5		
Minimum + bafer očuvanja (održanja)	7.0	8.5	10.5
Obim kontrakcijskog bafera*	0-2.5		

*Zajednički kapital ili drugi potpuni gubitak apsorpcionog kapitala

Aneks 2: Fazni sporazumi (izvor: *Bank For International Settlements, Basel*)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	od 1.1.2019.
Odnos uticaja	Monitoring supervizora		Paralelni prikaz: 1.januar 2013-1.januar 2017. objavljivanje počinje 1.1.2015.					Preneto u stub 1	
Minimum ratio zajedničkog kapitala			3.5%	4.0%	4.5%	4.5%	4.5%	4.5%	4.5%
Bafer održanja kapitala						0.625%	1.25%	1.875%	2.50%
Min. zaj. kapitala + bafer održ. kapitala			3.5%	4.0%	4.5%	5.125%	5.75%	6.375%	7.0%
Faza smanjenja CET1				20%	40%	60%	80%	100%	100%
Minimum Nivoa 1 kapitala			4.5%	5.5%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%
Minimum ukupnog kapitala			8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%
Min. ukupnog kapitala+bafer održanja			8.0%	8.0%	8.0%	8.625%	9.25%	9.875%	10.5%
Kapital instrumenti koji se više ne kvalifikuju kao nebitni Nivo 1 kapitala ili Nivo 2 kapitala			Desetogodišnja faza koja počinje 2013.						
Racio lividne pokrivenosti	Posma- tranje počinje				Predst- aljanje min. standa- rda				
Racio neto stabilnog finansiranja		Posm- a- tranje poči- nje						Predsta- vljanje min. standar- da	

*senke označavaju tranzicione periode, a sve odredbe se primenjuju počev od 1. januara navedene godine

Finalni Bazel III okvir predviđa niz novih odbitaka i prilagodavanja CET1, čija primena počinje 1. januara 2014. godine. Međutim, ovi standardi će se primenjivati postepeno, odnosno u fazama u ukupnom vremenskom periodu od pet godina (20% godišnje). Sa druge strane, implementacija bafer održanja kapitala počće 1. januara 2016. sa 0.625%, i primenivaće se postepeno, u periodu od naredne četiri godine. Bafer će se povećavati u pomenutom procentu svakog sledećeg 1. januara, sve dok ne dostigne 2,5%, što je procenat koji će biti u primeni od 1. januara 2019.

Dakle, nesporna je potreba sagledati regulatorni uticaj Bazela III na status subjekata bankarskog sektora, uključujući zahteve za višim

kapitalom i dva nova odnosa likvidnosti. Bazelski komitet za kontrolu banaka je, u sklopu svog rada na pripremi Bazela III, usvojio dve studije. Prva studija odnosi se na dugoročne uticaje, a druga obuhvata tranzicione efekte. Studija dugoročnih uticaja je nastala kao rezultat koordinacije radne grupe koju je formirao Bazelski komitet za dugoročan ekonomski uticaj. Izveštaj je objavljen u *BCBS* (2010c). Studija tranzicionog uticaja jeste rezultat Grupe za makroekonomsku procenu (*Macroeconomic Assessment Group – MAG*), čiji je izveštaj objavljen u *BCBS* (2010d). Inače, članstvo *MAG* čine eksperti iz centralnih banaka i regulatornih tela – predstavnika 15 zemalja i više međunarodnih institucija.

U toku rada na navedenim studijama radna grupa Bazelskog komiteta tražila je od svake zemlje učesnice da prijavi očekivani uticaj za svoju zemlju. Očekivani uticaj trebalo je da bude zasnovan na određenom scenariju promena u zahtevima kapitala i novim odnosima likvidnosti. Prepoznajući neizbežne greške modela, zaključci Bazelskog komiteta su prvenstveno nastali kao željeni rezultat u svim posmatranim zemljama. Sve u svemu, dve studije koriste slične metodologije i dolaze do sličnih zaključaka: dugoročni efekti i efekti na kraju prelaznog perioda su veoma slični.

ZAKLJUČAK

Upravljanje rizikom u bankama i drugim finansijskim institucijama neizostavni je deo očuvanja stabilnosti finansijskog sektora jedne zemlje. Kako je ta stabilnost od ključnog značaja za zdrave ekonomske i sociološke odnose u zemlji, a samim tim i njen privredni prosperitet, uloga supervizora banaka i drugih finansijskih institucija je izuzetno važna i odgovorna funkcija. U Srbiji ta uloga je poverena Narodnoj banci Srbije. Narodna banka Srbije pod finansijskom stabilnošću podrazumeva postojanje zdravih i stabilnih finansijskih institucija, čija otpornost na rizike svojstvene finansijskom poslovanju, kao i na potrese iz okruženja, omogućava efikasno sprovođenje finansijskog posredovanja i obezbeđuje poverenje u ukupan finansijski sistem koji ona nadzire. Stoga je cilj upravljanja rizikom da blagovremeno identifikuje postojeće i potencijalne rizike kojima je izložen taj sistem, a posebno bankarski sektor, te proceni sposobnost tog sistema da apsorbira rizike, a da pri tom ostane stabilan i sposoban da nesmetano funkcioniše i da sve preuzete obaveze izmiruje u ugovorenim rokovima. Koristeći raspoloživi instrumentarij finansijske supervizije, Narodna banka Srbije obezbeđuje otpornost finansijskih institucija na rizike na nivou koji istovremeno osigurava i zaštitu interesa korisnika njihovih usluga i njihov održiv razvoj.

Pored postojećih mehanizama za upravljanje rizikom u finansijskim institucijama, Srbija je počevši od 1.1.2012. godine uskladila nacionalno zakonodavstvo iz oblasti supervizije banaka sa Bazel II standardima. Od osnovnog značaja je da se u okviru tih standarda zadrži dosadašnji konzervativan pristup, uz uvažavanje specifičnosti tržišta

Srbije, jer se po pokazanim rezultatima u prethodnom periodu može smatrati uspešnim načinom upravljanja rizikom. Naime, bez obzira na potpunu usklađenost sa Bazel I standardima u periodu osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka u finansijskom sistemu Srbije vladalo je haotično stanje, koje je imalo dalekosežne negativne posledice po ekonomsku stabilnost i razvoj čitave privrede i društva, kao celine. S druge strane, u prethodnih deset godina bankarski sektor Srbije se može pohvaliti stabilnim poslovanjem i konstantnim povećanjem indikatora poslovne uspešnosti, iako nije izvršena harmonizacija sa Bazel II standardima u trenutku njihove primene u EU ili SAD (2007. godine). Dakle, za dobro upravljanje rizikom u finansijskim institucijama u Srbiji neophodan je pristup koji kombinuje tradicionalne i savremene tehnike identifikovanja, merenja i procene rizika. S tim u vezi, harmonizacija propisa jeste potreban preduslov očuvanja stabilnosti i održivosti razvoja, ali tek postojanje jakog nacionalnog sistema supervizije, koji je u sinergiji sa ovim propisima, čini dovoljan uslov održivog razvoja finansijskog sektora, ali i nacionalne privrede uopšte.

LITERATURA

- Akkizidis, I. S. and Bouchereau, V. (2005). *Guide to optimal Operational Risk & Basel II*. USA: Auerbach Publications.
- Aven, T. (2008). *Risk Analysis - Assessing Uncertainties beyond Expected Values and Probabilities*. England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Banks, E. (2005). *Catastrophic Risk - Analysis and Management*. England: Ltd. John Wiley & Sons.
- Барјактаровић, Л. (2010). Приближавање банкарског сектора Србије регулативи Европске уније. *Сингидунум ревија*, 6(2), 28-40.
- Basel Committee on Banking Supervision. (1988). (updated 1998). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, <http://www.bis.org/publ/bcbsc111.pdf> (preuzeto 12.11.2009. godine).
- Basel Committee on Banking Supervision. (2006). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards⁷, A Revised Framework, Comprehensive Version*, <http://www.bis.org/publ/bcbs128.htm> (preuzeto 12.11.2009. godine).
- Basel Committee on Banking Supervision. (2006). *Core Principles for Effective Banking Supervision*. <http://www.bis.org/publ/bcbs123.pdf> (preuzeto 12.11.2009. godine).
- Basel Committee on Banking Supervision. (2003). *Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk*. <http://www.bis.org/publ/bcbs86.htm> (preuzeto 12.11.2009. godine).
- Basel Committee on Banking Supervision. (2001). *Working Paper on the Regulatory*

⁷ Prevod ovog dokumenta, odobren od Sekretarijata Bazelskog komiteta, publikovan je 2007. godine, pod naslovom „Bazel II – Međunarodna saglasnost o merenju kapitala i standardima kapitala“, kao izdanje Jugoslovenskog pregleda, podržano od strane Udruženja banaka Srbije. Međutim, kako se službenim tekstom smatra samo originalni tekst na engleskom jeziku, isti je i naveden u ovom spisku literature.

- Treatment of Operational Risk*. http://www.bis.org/publ/bcbs_wp8.pdf (preuzeto 12.11.2009. godine).
- Bessis, J. (2002). *Risk Management in Banking, Second Edition*. England: John Wiley & Sons.
- Duffie, D. and Singleton, K. J. (2003). *Credit Risk - Pricing, Measurement, and Management*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Ђукић, Д. (2007). *Управљање ризицима и капиталом у банкама*. Београд: Београдска берза.
- Закон о банкама и другим финансијским организацијама. Службени лист СРЈ. Бр. 32 (1993), 61 (1995), 44 (1999), 36 (2002), 37 (2002)
- Закон о банкама и другим финансијским организацијама. Службеном гласнику РС. Бр. 72 (2003) и 55 (2004).
- Закон о Народној банци Србије. Службени гласник РС. Бр. 107 (2005).
- Јованић, Т. (2008). Нетирање – инструмент управљања ризиком банака и предуслов ефикасног пословања финансијским дериватима. *Право и привреда*, 5-8, 782-804.
- Jovanić, T. (2008). *Banking Law and Regulation in Serbia*. International Banking Law and Regulation. *Oxford University Press*. Oceana, Release 2009-2, Release 2008-1, Release 2006-1.
- Народна банка Југославије. (2001). „Банкарски сектор СРЈ 31.12.2001”. http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/55/55_4/bankarski_sektor_01.pdf (преузето 17.02.2008.године).
- Народна банка Србије, Сектор за контролу пословања банака. (2010). „Стратегија увођења Базел II стандарда”. http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/55/55_2/55_2_2/strategija (преузето 16.11.2010. године).
- Одлука о адекватности капитала банке. Службени гласник РС. Бр. 129 (2007) и 63 (2008).
- Табороши, С. и Јованић, Т. (2006). Улога стандарда у регулисању привреде и њихова правна природа. *Правни живот*, 11: 317-335.
- Филиповска, О. (2011). Значај и третман оперативних ризика у банкарском менаџменту. *Банкарство*, 5-6, 60-69.
- Hull, J.C. (2007). *Risk Management and Financial Institutions*. New Jersey: Prentice Hall.
- Wellink, N. (2011). „Basel III and beyond“. *High Level Meeting on Better Supervision and Better Banking in a Post-crisis Era*. Kuala Lumpur, Malaysia, January 17th.
- <http://www.bis.org/speeches/sp110118.pdf> (31.01.2011.godine).
- www.bis.org/about/index.htm

Dragana Radenković Jocić, Jelena Stankković, Marija Anđelković Pešić, University of Niš, Faculty of Economics, Niš

HARMONIZATION OF RISK MANAGEMENT REGULATIONS IN THE BANKING SECTOR IN SERBIA

Summary

Risk management in banks and other financial institutions plays an important role in preserving the stability of the financial sector of a country. Since this stability is essential for healthy economic and social relations in the country, and therefore for its economic prosperity, the role of the supervisor of banks and other financial institutions is extremely important and responsible. In Serbia, this role was entrusted to the National Bank of Serbia. Financial stability implies the existence of stable financial institutions, whose task it is to resist the risks inherent in financial operations as well as the shocks in the region, to enable an efficient implementation of financial intermediation, and to provide stability and confidence in the overall financial system. Therefore, the objective of risk management is to promptly identify existing and potential risk to the whole system, especially the banking sector, and assess the ability of the system to absorb risks, while still remaining stable and able to function smoothly and to settle all obligations in a timely manner. Using the available instruments of financial supervision, the National Bank of Serbia provides resistance to the risks of financial institutions, at the same time ensuring that the protection of the interests of their users and their sustainable development.

In addition to the existing mechanisms for risk management in financial institutions in the period up to 2011, last year Serbia launched the harmonization of national legislation on the supervision and implementation of Basel II. What is of primary importance is that within these standards the current conservative approach is maintained, taking into account the specificities of the Serbian market, as demonstrated by the results in the previous period, which can be considered as a successful way of managing risk. So, for good risk management in financial institutions in Serbia an approach is needed which combines traditional and modern techniques of identifying, measuring and assessing risk. Maintaining a conservative approach in the implementation of prudential policy has resulted in the creation of significant provisions for potential losses and provided a significant amount and quality of capital in a period of expansion of the banking sector in Serbia, so banks will facilitate the future transition to the new regulatory framework that is looming internationally.

Although regulatory changes in Serbia are not always time-matched with the international ones, the modifications of the regulatory framework, as well as of financial management regulations by the relevant institutions, will certainly be implemented very soon and will have visible impact on the banking sector in Serbia. On the other hand, internal development, quantitative methodologies for risk management by the banks themselves, as required by Basel II, will enable the banks to maintain a satisfactory level of risk exposure and have less costs in terms of lower levels of provisions that can be achieved using this methodology.

In addition to the methodologies that are already in use, this paper has given an overview of Basel III requirements, which Serbia should meet in the next stage of the process of harmonization of the risk management regulations in the financial sector.

